

Filosofijos
fakultetas

Filosofijos institutas

Daina Habdankaitė

**Prieigos prie tikrovės problema:
Stieglerio techninė mediacija versus Meillassoux betarpiškas formalizmas**

SANTRAUKA

Pranešime išskleidžiamos dvi skirtingos Immanuelio Kanto suformuluotos idėjos apie daiktą savaime persvarstymo trajektorijos, kurias reprezentuoja Bernard'as Stiegleris ir Quentinassoux. Abiejų mąstytojų projektai parodomi kaip besivadovaujantys priešingomis strategijomis siekiant permąstyti sąmonės ir tikrovės santykį. Stiegleriui akcentuojant technologinę sąmonės mediaciją, o Meillassoux matematinę raišką laikant nekoreliacine, taigi ir betarpiškai objektyvia, pirmasis transformuoja Kanto schematizmo principą iš vidaus, o antrasis siekia apskritai atmesti kantišką skirtį tarp fenomeno ir noumeno.

TEZĖS

Šiandienos perspektyvoje kantiškojo humanizmo projekto permąstymas vyksta dviem pagrindinėmis kryptimis: 1) akcentuojant sąmonės negalimybę pasiekti objektyviają tikrovę; 2) ieškant būdų transcenduoti solipsistinę sąmonę pastarosios anihiliavimo sąskaita.

Bernard'o Stieglerio technikos kaip sąmonės veikimui esmiškai būtinas techniškumas priešintinas Quentino Meillassoux betarpiškos matematinės išraiškos formalizmui tuo pagrindu, kad pirmuoju atveju *homo sapiens* santykis su tikrove skleidžiamas kaip spektrinis patirčių ir refleksijų laukas, o antruoju atveju *homo sapiens* ribotumą siekiama peržengti maksimaliai išgryninus matematinių formulių raišką.

Tiek Stieglerio, tiek Meillassoux prieigos remiasi techniškumo samprata, kurios mediacinis veikimas aiškintinas kaip Immanuelio Kanto schematizmo principo persvarstymas. Stieglerio filosofinė pozicija laikytina už subjekto ribų iškeltu, tačiau su sąmone nuolat sąveikaujančiu, schematizmu; tuo tarpu Meillassoux pozicija traktuotina kaip schematizmas be žmogiškos sąmonės.

MATEMATIKOS (BE)TARPIŠKUMAS

Viena kertinių aptariamų autorių nesutarimo dėl to, ar žmogaus sąmonės prieiga prie tikrovės yra medijuota, ar ne, priežasčių yra skirtingai jų traktuojama matematikos prigimtis: Meillassoux ji yra objektyvi ir betarpiška, o Stiegleriui – vienas iš techniškumo atvejų. Iš kiekvienos pozicijos išvestinos skirtingos išvados apie tikrovės prigimtį ir sąrangą: Meillassoux tikrovę traktuoja kaip matematiškai tikslią, o Stiegleris kaip patyrimų spektrą.

TIKROVĖS PRIGIMTIS

Meillassoux Kantui prikiša nepasitikėjimą racionalia apriorine prieiga, leidžiančia pasiekti daiktą savaime. Anot jo, Kantą taip galvoti skatina prielaida, jog gamtos dėsniai yra būtini. Meillassoux gamtos dėsnius atpalaiduoja nuo būtinybės ir įsiveda radikalią kontingenciją. Tačiau paradoksalu tai, kad jis išlaiko neprieštaravimo dėsnį kaip visa valdantį principą, tad teigtina, kad Meillassoux tikrovės prigimtį laiko esmiškai susijusią su logika.

Stieglerio *technikos* sampratoje susiejami Heideggerio pasauliškumo ir Derrida archipėdsako motyvai. Stieglerio projektu parodoma, kad patyrimą įgalina ne grynios apriorinės formos, o pėdsakiniai pasauliški dariniai, tokie, kaip kalba, matematika, laiko matavimas ir pan. Kaip praeities žymė, Stieglerio *epifilogenezė* yra empiriška, tačiau kadangi ji žymi subjekto nepatirtą laiką, epifilogenezė yra transcendentiška jo atžvilgiu.

REPREZENTACIJA

Kanto sistemoje, kurią Meillassoux pakrikštija *koreliacionizmo* vardu, sąmonei prieinami ne daiktai savaime, o fenomenai – daiktų savaime reprezentacijos. Meillassoux *reprezentacijos* sąvokai suteikia naują prasmę, visiškai pasitikėdamas su egzistavimu susieta reprezentacijos galimybe: ko negalima reprezentuoti, tas ir neegzistuoja. Tuo tarpu Stiegleris reprezentacijos nelinkęs ontologizuoti ir šia prasme laikosi arčiau Kanto projekto, kuriame eksplitiškai nuorodoma vengti ontologizacijos, kai kalba eina apie pažinimo galimybės sąlygas.

RATIO vs. IMAGINATIO

Racionalų neprieštaravimo principą traktuodamas ne kaip reprezentacijos taisyklę, o paversdamas jį ontologiniu, Meillassoux suteikia galios racionaliai reprezentuoti bet ką net iki jam aktualizuojantis. Sekant Meillassoux samprotavimu, galima teigti, kad tai, ko neįmanoma racionaliai reprezentuoti, negali ir įvykti. Tačiau tuo pat metu filosofas kalba ir apie hiperchaosą, kurį atveria radikali kontingencija ir kurio pagrindinis bruožas tas, kad visi faktai yra kontingentiški ir gali atsirasti ir išnykti be jokios priežasties (*sans aucun raison*). Meillassoux tikrovė visa apimtimi yra galima racionaliai reprezentuoti, tačiau ne visada žmogui nepamąstoma. Ji išreikština nebent matematiškai, tačiau tokiu atveju kyla abejonių, ar tikrai Meillassoux pavyksta išvengti medijuoto techniškumo, kuomet cheminės formulės ir matematinės išraiškos veikia kaip sąvokinio ir vaizdinio mąstymo protezai.

Stiegleriui, priešingai, ne grynasis racionalumas, o vaizduotė įgalina prieigą prie tikrovės. Filosofui, sekančiam Kantu, vaizduotė yra terpė, kurioje per schematizavimą gali steigtis apibrėžti suvokiniai. Tačiau šioji terpė, nors būdama iš anksto, kantiškai tariant, *a priori*, vis tik neturi jokios tapatybės nei kaip struktūra, nei kaip principas. Vaizduotiškos sąmonės iš anksto duota ir nekintama tapatybė neįmanoma tol, kol prasmingam sąmonės veikimui būtinas jusliškumas: tiek toks, apie kurį kaip kategorijas įprasminantį kalba Kantas, ir kitas, pamatiškesnis jusliškumas, kurį kaip tretinių retencijų pagrindu veikiančią ir sąmonės konstitucijoje dalyvaujančią, aptaria Stiegleris.

Žmogiškos sąmonės veikimą laikydamas esmiškai susijusiu su techniškumu, Stiegleris susiduria su prieštaravimu, kadangi siekia paaiškinti technikos poveikį sąmonei, kuris pranoksta pačios sąmonės ribas. Šis prieštaravimas reikalauja apriorizmo principo permąstymo. Tuo tarpu Meillassoux, atsisakęs mediacinio schematizmo aspekto, tikisi įgyti prieigą prie objektyvios tikrovės, tačiau veikiau atveria teoriškai ir praktiškai problemišką kontingencijos chaosą, kurio nenuspėjamumas ir kartu buvimas įsaknytu loginiame neprieštaravimo dėsnyje verčia abejoti žmogiškos sąmonės galimybe pažinti tikrovę kaip daiktą savaime visa jo apimtimi.